

**2 × Vn + Vl + Vc
= mistrzowskie kwartety
Josepha Haydna**

Grażyna Dzwonowska
Magdalena Ziólkowska

Scenariusz lekcji

**Poradnik metodyczny do programu nauczania historii muzyki
dla III etapu edukacyjnego (liceum ogólnokształcącego i technikum)**

opracowany w ramach projektu:

„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach
Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Marcin Pełka
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

Przedmiot:

historia muzyki

Poziom edukacyjny:

III etap edukacyjny

Temat zajęć:

2 × Vn + Vl + Vc = mistrzowskie kwartety Josepha Haydna

Klasa, czas trwania zajęć:

II, 45 minut

Cele ogólne:

- poznanie twórczości kameralnej Józefa Haydna.

Cele szczegółowe

Uczeń (w nawiasach podano punkty podstawy programowej – PP):

- charakteryzuje muzykę w kontekście estetyki epoki klasycyzmu: twórczość i działalność klasyków wiedeńskich (PP. I.6.1.g);
- omawia cechy wybranych form muzycznych: części cyklu sonatowego (w tym allegro sonatowe), gatunki oparte na cyklu sonatowym: sonata klasyczna, symfonia, koncert solowy, kwartet smyczkowy (PP. I.6.2.b);
- wymienia i klasyfikuje instrumenty orkiestry symfonicznej, skład kwartetu smyczkowego i różnych zespołów kameralnych typowych dla epoki klasycyzmu (PP. I.6.3);
- wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów (Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven) (PP. I.6.4);
- zna pojęcia: styl galant, homofonia, klasycy wiedeńscy, elementy allegro sonatowego (dualizm tematyczny, ekspozycja, przetworzenie, reprzyza), kadencja wirtuozowska, elementy ronda (refren, kuplety) (PP. I.6.6);
- zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych (PP. II.1);
- dokonuje analizy percepcyjnej, uwzględniając: elementy muzyki, podstawowe techniki kompozytorskie, cechy stylów muzycznych, strukturę gatunków i form muzycznych, ich zmiany i rozwój, funkcje: np. religijna, społeczna, użytkowa, artystyczna (PP. II.4);
- rozpoznaje cechy stylistyczne utworu reprezentującego określoną epokę muzyczną (PP. II.5);
- wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię (PP. III.1);
- interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła (PP. III.3);
- formułuje logiczną wypowiedź na temat dzieł, form, gatunków, stylów, technik i twórców muzycznych, uwzględniając zależności między nimi w kontekście: genezy, przeobrażeń, porównań (PP. III.4).

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;

- kompetencje w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Metody i techniki pracy:

- wykład;
- pogadanka;
- dyskusja;
- rozmowa kierowana;
- burza mózgów;
- metoda poszukująca (analizy i syntezy);
- linia czasu (wizualne przedstawienie rozwoju faktury kwartetu smyczkowego);
- aktywne słuchanie muzyki;
- praca z tekstem;
- praca z nagraniem;
- mapa mentalna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca z całym zespołem klasowym.

Pomoce i środki dydaktyczne:

- notatka przygotowana przez nauczyciela dotycząca twórczości kameralnej J. Haydna (narzędzie autorskie);
- nagrania audio utworów Josepha Haydna: *Kwartet smyczkowy op. 64, nr 5 Skowronek, cz. 1*, *Kwartet smyczkowy C-dur op. 1, cz. III*, *Kwartet smyczkowy C-dur op. 76, cz. I*, *Kwartet smyczkowy op. 20, cz. IV Fuga*;
- flipchart lub dowolna aplikacja internetowa do tworzenia map mentalnych, np. Creately;
- patyczki z numerami oraz cztery pojemniki (np. słoiki lub kubeczki);
- aplikacje Mentimeter, EdPuzzle.

Strony internetowe:

- materiały dostępne w internecie na ZPE – Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej (*Sonata w klasycznej muzyce kameralnej*); dostęp: 9.09.2022.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Część wstępna

Powitanie i zagadka muzyczna – uczniowie mają zanotować nazwy instrumentów, które usłyszą w prezentowanym utworze (J. Haydn – *Kwartet smyczkowy op. 64, nr 5 Skowronek, cz. I*). Zadaniem uczniów jest również zwrócenie uwagi, które partie instrumentalne można skojarzyć ze śpiewem skowronka. Sprawdzenie odpowiedzi i wnioski. Nauczyciel wprowadza temat lekcji oraz przedstawia główny cel zajęć. Uczniowie rozszyfrowują skróty w temacie lekcji.

Część właściwa

Uczniowie tworzą mapę mentalną wokół pojęć: faktura, strona wyrazowa utworu, rola instrumentów w zespole (poprzez aplikację Creately lub na dużych arkuszach papieru). Uczniowie wykonują zadanie w mniejszych zespołach lub całym zespołem klasowym.

Nauczyciel wspomaga uczniów merytorycznie, zadając konkretne pytania, np.: jakie znaczenie rodzaje faktur, jaki nastrój ma utwór, jaka może być rola instrumentów.

Uczniowie łączą się w pary, słuchają fragmentów wybranych kwartetów smyczkowych Josepha Haydna z poszczególnych etapów jego twórczości oraz określają ich cechy: fakturę, rolę poszczególnych instrumentów oraz stronę wyrazową. Przykłady muzyczne:

- J. Haydn, *Kwartet smyczkowy C-dur* op. 1, cz. III (wczesny etap twórczości) – uczniowie powinni zwrócić uwagę na homofonię, dominację pierwszych skrzypiec oraz jednolity i pogodny nastrój.
- J. Haydn, *Kwartet smyczkowy C-dur* op. 76, cz. I (późny etap twórczości) – uczniowie zwracają uwagę, czy ten sam zespół (kwartet) brzmi podobnie – w porównaniu do pierwszego przykładu; uczniowie powinni zauważyć fakturę homofoniczną oraz równowagę pomiędzy instrumentami. Nastrój utworu jest dość zmienny, czasem liryczny, a miejscami nawet dramatyczny.
- J. Haydn, *Kwartet smyczkowy* op. 20, cz. IV *Fuga* (środkowy etap twórczości) – przykład ten ma pokazać, jaka była droga do usamodzielnienia się instrumentów; uczniowie powinni zwrócić uwagę na fakturę tej części (polifoniczną) i fakt, że każdy instrument jest w utworze tak samo ważny.

Nauczyciel opowiada uczniom o twórczości kameralnej Josepha Haydna. W tym celu może posłużyć się przygotowaną wcześniej prezentacją multimedialną lub odnieść się do materiałów zawartych na ZPE, np. kalendarium epoki z nawiązaniem do literatury i sztuk plastycznych.

Część podsumowująca

Nauczyciel rozdaje uczniom ponumerowane patyczki. Będą one wyznaczać kolejność wypowiedzi. Uczniowie referują najważniejsze wiadomości poznane w trakcie zajęć. Każdy stara się wyartykułować z należytą dykcją jedno zdanie. Wszyscy słuchają się wzajemnie, ponieważ nie wolno powtórzyć żadnej treści. Prezentowane kolejne zdania powinny tworzyć logiczną całość. Na koniec zajęć można przygotować cztery pojemniki (np. słoiki). Każdy z nich odpowiada jednemu kwartetowi, którego uczniowie wysłuchali podczas zajęć. Młodzi melomani kolejno podchodzą i wrzucają patyczek do pojemnika, oddając tym sposobem głos na utwór, który najbardziej przypadł im do gustu. Jeśli wystarczy czasu, można fragmentu kwartetu wysłuchać raz jeszcze.

Sposoby oceniania

Samoocena uczniowska.

Ewaluacja

W trakcie ostatniego wysłuchania wybranego utworu uczniowie dokonują samooceny zdobytej na lekcji wiedzy. Mogą wypełnić przygotowaną wcześniej przez nauczyciela ankietę lub quiz. Mogą również zapisać luźne myśli i wewnętrzne przeżycia dotyczące słuchanej muzyki i schować je głęboko na dnie plecaka.

Komentarz metodyczny

Uczniowie doskonałą umiejętność analizy i opisu dzieła muzycznego, a także umiejętność tworzenia wypowiedzi związanej z muzyką. Często słabym punktem zajęć z historii muzyki są momenty, w których uczniowie mają przedstawić w formie ustnej swoje spostrzeżenia na temat słuchanego utworu. Wynika to z reguły z faktu, że tak naprawdę brakuje im właściwych słów, terminów, określeń (np. nauczyciel prosi o określenie faktury utworu, a uczeń nie pamięta, jakie są jej rodzaje). Czasem uczniowie nie do końca rozumieją zadane przez nauczyciela pytania (np. nauczyciel prosi o określenie strony wyrazowej utworu, obsady wykonawczej, zasady kształtowania, formy utworu, a uczeń nie bardzo wie, co oznaczają te określenia). Zaprezentowane w części wstępnej lekcji ćwiczenie (burza mózgów), gromadzenie pojęć związanych z niezbędnymi terminami – bywa bardzo pomocne przy dalszym charakteryzowaniu utworów i aktywizuje uczniów od pierwszych minut jednostki lekcyjnej.

Ostatni punkt lekcji, podsumowanie w formie ustnych wypowiedzi uczniów, jest bardzo dobrą propozycją zamknięcia niemal każdego zajęcia. Nakłania wszystkich do skupienia i zebrania najważniejszych wiadomości zdobytych podczas zajęć. Chcąc natomiast dostosować powyższą lekcję do zaawansowanego poziomu uczniów, można oczywiście słuchać utworów z partyturą. Jak zawsze, długość poszczególnych przykładów muzycznych wymaga dopasowania do możliwości percepcyjnych uczniów. Pomocnymi narzędziami interaktywnymi będą wszystkie aplikacje stworzone do tworzenia chmur wyrazowych, np. Mentimeter, a także aplikacja [Nearpod.com](https://nearpod.com) (dostęp: 9.09.2022), która umożliwia przygotowanie materiałów edukacyjnych w formie slajdów, filmów i tekstów. Tak przygotowane zestawy można udostępniać uczniom poprzez popularne komunikatory lub wyświetlać na dużym ekranie – w formie prezentacji.

Poprzez wnikliwą i analityczną pracę w parach oraz przygotowanie map mentalnych w aplikacjach interaktywnych uczniowie kształtują umiejętności przydatne na przyszłym rynku pracy, takie jak: umiejętność wyszukiwania istotnych wiadomości, praca w zespole, wsłuchanie się w opinie innych osób.

Aby zmotywować uczniów do dalszej, samodzielnej pracy możemy zaproponować im udział w koncercie muzyki kameralnej (szczególnie z repertuarem klasyków wiedeńskich) albo spotkanie dyskusyjne, podczas którego wysłuchają kilku wykonań omawianego utworu i wybiorą spośród nich najciekawsze (jak w audycji Dwójki Polskiego Radia).

Dostosowanie do uczniów ze SPE (specjalnymi potrzebami edukacyjnymi)

Należy monitorować poziom uwagi u uczniów z ADD/ADHD (od ang. *attention deficit disorder / attention deficit hyperactivity disorder*) podczas słuchania trzech utworów z rzędu, uczniowie z wadą słuchu powinni zająć miejsce bliżej głośników lub słuchać muzyki przez słuchawki, uczniowie ze specyficznymi trudnościami w nauce powinni mieć wydłużony czas pracy (zarówno na odpowiedź ustną, jak i notowanie).

Nauczanie zdalne

- Można przenieść treść scenariusza (włącznie z fragmentami muzyki) na Zintegrowaną Platformę Edukacyjną.

- Niniejszą lekcję można również przygotować z pomocą aplikacji internetowej Edpuzzle, w której pracuje się materiałem filmowym (np. nagraniem koncertowym wybranego kwartetu smyczkowego Josepha Haydna), a na zasadzie stopklatki można dopisywać słowne komentarze, które akurat danego fragmentu dotyczą.
- Na koniec można również przygotować quiz utrwalający lub sprawdzający zdobytą podczas lekcji wiedzę. Lekcję można przygotować pod względem materiałów pomocniczych na wiele sposobów – od tradycyjnego do wykorzystania przeróżnych aplikacji wspomagających pracę nauczyciela. To doskonały przykład, by poznać coś nowego, rozwinąć swoje dydaktyczne skrzydła i nauczyć się w szczególności obsługi przydatnych aplikacji.

Grażyna Dzwonowska – absolwentka Akademii Muzycznej w Katowicach (teoria muzyki, muzykoterapia), doktorantka w Instytucie Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego. Jej zainteresowania naukowe skupiają się wokół psychologii i neuroestetyki muzyki oraz neurodydaktyki i teorii twórczości w kontekście edukacji muzycznej. Jako wokalistka i nauczycielka śpiewu współorganizuje konferencje i warsztaty poświęcone problematyce kształcenia wokalnego. Wykładowczyni akademicka na kierunkach arteterapia (Uniwersytet Śląski) i muzykoterapia (Akademia Muzyczna w Katowicach). Wieloletnia nauczycielka muzyki, której uczniowie byli wielokrotnie nagradzani na ogólnopolskich konkursach muzycznych, w tym na trzech kolejnych edycjach ogólnopolskiego konkursu Minutowa Piosenka Klasowa. Autorka licznych kompozycji i aranżacji dla kwartetu smyczkowego Altra Volta oraz piosenek pisanych z uczniami i dla uczniów. Stypendystka Ministra Kultury za rok 2004, finalistka projektu „Miejsca pracy w kulturze” (2006), finalistka konkursu Nauczyciel Muzyki 2016 i laureatka nagrody specjalnej portalu Muzykoteka Szkolna, kilkakrotna laureatka gliwickiej nagrody Zwiastuny Talentu (jako nauczycielka/instruktor).

Magdalena Ziółkowska – dyplomowany nauczyciel przedmiotów ogólnomuzycznych w szkolnictwie artystycznym, choreograf, metodyk, konsultant ds. rytmiki na region śląski Centrum Edukacji Artystycznej, współwłaściciel Studia Artystycznego Maciej w Zabrze. Absolwentka Akademii Muzycznej w Katowicach oraz Uniwersytetu Muzycznego im. F. Chopina w Warszawie. Od kilkunastu lat dzieli się wiedzą i doświadczeniem w pracy z dziećmi prowadząc warsztaty szkoleniowe i kursy kwalifikacyjne dla nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Prowadzi dziecięce zespoły taneczne, instrumentalne i wokalne. Jest laureatką wielu nagród artystycznych z zakresu tańca, gry na instrumentach oraz śpiewu. Komponuje piosenki dla dzieci, pisze książki z zakresu edukacji muzycznej oraz tworzy materiały edukacyjne dla uczniów szkół muzycznych. Jednak przede wszystkim jest nauczycielem i ambasadorem dobrej jakości w polskiej edukacji muzycznej.